Fogarasi Mihály[1]

Háborús félelmek és biztonságpercepció Magyarországon

Egy 2025-ös reprezentatív kérdőíves kutatás eredményei

A tanulmány a háborúval kapcsolatos félelmek szintjét, belső szerkezetét és társadalmi megoszlását vizsgálja a magyar felnőtt lakosság körében. Az elemzés egy 2025 szeptemberében végzett, ezerfős, országosan reprezentatív kérdőíves adatfelvételen alapul. A kutatás nem a háború objektív kockázataira, hanem azok szubjektív észlelésére és társadalmi beágyazottságára fókuszál. A háborús félelmek mérésére egy többtételes, a Fear of War Scale (FOWARS) logikájára épülő állításblokk szolgált, amely lehetővé tette a félelmek eltérő tartalmi dimenzióinak elkülönítését.

Az eredmények szerint a háborús félelem Magyarországon közepes átlagos szinten van, ugyanakkor rendkívül széles eloszlást mutat, ami jelentős társadalmi megosztottságra utal. A tisztított itemblokk három, egymással összefüggő tartalmi aldimenzió mentén értelmezhető: ezek a gazdasági-egzisztenciális kockázatokhoz, a közvetlen biztonsági-katonai fenyegetettséghez, valamint az általános háborús fenyegetettséghez és bizonytalansághoz kapcsolódó félelmek. A dimenziók közül az általános, morális és hosszabb távú következményekhez kötődő aggodalmak mutatják a legmagasabb átlagos értékeket, ami tágabb fenyegetettség- és bizonytalanságészlelésként értelmezhető.

A demográfiai elemzések alapján a háborús félelmek nem véletlenszerűen oszlanak meg a társadalomban. A magasabb félelmi szintek következetesen a nők, az idősebb korcsoportok és az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében koncentrálódnak. Ezzel szemben a potenciális katonai érintettséget jelző hadkötelezettségi státusz önálló magyarázó ereje eltűnik a társadalmi-demográfiai tényezők kontrollálása után. Az időbeli összevetés egy korábbi, nem reprezentatív adatfelvétellel arra utal, hogy a háborús félelmek az elmúlt években nem egyszerűen csökkentek vagy erősödtek, hanem szerkezetileg átrendeződtek. A kezdeti sokkhatáshoz kötődő elemek mérséklődtek, miközben a konfliktus tartósságához és következményeihez kapcsolódó aggodalmak fennmaradtak.

A tanulmány hozzájárul a háborús félelmek társadalmilag strukturált jelenségként való értelmezéséhez, és empirikus alapot nyújt a szubjektív fenyegetettségérzet társadalmi mintázatainak további vizsgálatához.

Kulcsszavak: *háborús félelmek, Fear of War Scale (FOWARS), pszichoszociális félelem, biztonságérzet, reprezentatív kutatás, társadalmi sérülékenység, a háború percepciója, félelemstruktúra*

[1] Fogarasi Mihály az NKE HDI hallgatója. E-mail: fogarasi.mihaly1991@gmail.com

War-Related Fears and Security Perceptions in Hungary

Findings from a 2025 Representative Survey

This study examines the level, internal structure, and social distribution of war-related fears among the Hungarian adult population. The analysis is based on a nationally representative survey of 1,000 respondents conducted in September 2025. Rather than focusing on the objective risks of war, the study investigates subjective perceptions of threat and their social embeddedness. War-related fears were measured using a multi-item scale inspired by the logic of the Fear of War Scale (FOWARS), allowing for the analysis of distinct but interrelated content dimensions of fear.

The results indicate that war-related fear in Hungary is present at a moderate average level but displays an exceptionally wide distribution, pointing to substantial social heterogeneity. The refined item block was interpreted along three interrelated content dimensions of fear: concerns related to economic and existential risks, fears of direct military and security threats, and broader perceptions of general war-related uncertainty and insecurity. Among these, concerns associated with moral considerations and long-term consequences of war show the highest average values, which can be interpreted as a broader perception of threat and uncertainty.

Demographic analyses reveal that war-related fears are not randomly distributed across society. Higher levels of fear are consistently concentrated among women, older age groups, and individuals with lower levels of education. In contrast, military liability status does not retain independent explanatory power once key socio-demographic variables are controlled for. A cautious comparison with earlier, non-representative data suggests that war-related fears have not simply increased or declined over time but have undergone structural change: initial shock-related reactions have weakened, while concerns linked to the prolonged nature and long-term consequences of the conflict have remained stable.

Overall, the study contributes to understanding war-related fears as a socially structured phenomenon rather than merely an individual emotional response. By mapping the social patterns of subjective threat perception, the findings provide an empirical basis for further research on the societal dimensions of insecurity in the context of prolonged geopolitical conflict.

Keywords: *war-related fears, Fear of War Scale (FOWARS); psychosocial fear, sense of security, representative survey, social vulnerability, perception of war, fear structure*

Bevezetés

Az orosz–ukrán háború 2022-es eszkalációja tartósan átalakította Európa biztonsági környezetét, és a háborúval kapcsolatos fenyegetettségérzet sok országban a mindennapi gondolkodás részévé vált. Habár a fegyveres konfliktus közvetlenül nem Magyarország területén zajlik, a geopolitikai kockázatok, a gazdasági következmények és a médiában megjelenő háborús narratívák révén a háború közvetett fenyegetésként a magyar társadalom gondolataiban és érzetében is jelen van.

A tanulmány nem katonai eseményeket vagy stratégiai fejleményeket vizsgál, hanem azt, hogy a háború milyen szubjektív félelmek formájában jelenik meg; hogy milyen tartalmak köré szerveződik, mennyire intenzív, és mennyire egyenlőtlenül oszlik meg

a társadalmi csoportok között. A háborús félelem ebben az értelemben nem pusztán pillanatnyi érzelmi reakció. Egy olyan kockázatészlelési minta, amely a bizonytalanság, a jövővel kapcsolatos várakozások és a mindennapi biztonságérzet szintjén is értelmezhető.

A kutatás célja, hogy egy ezerfős, országosan reprezentatív (2025. szeptemberi) magyar adatfelvétel alapján bemutassa a háborúval kapcsolatos félelmek általános szintjét, belső szerkezetét és társadalmi megoszlását, külön figyelmet fordítva a kiemelkedően magas félelmet mutató csoportok azonosítására. A mérés egy többtételes állításblokkra épül, amely lehetővé teszi a félelmek eltérő tartalmi fókuszainak elkülönítését és összevetését.

A tanulmány felépítése a következő: az elméleti háttér áttekinti a háborús félelmek értelmezési kereteit, majd az adatokról és módszerekről szóló fejezet bemutatja az adatfelvételt és a mérési megoldásokat. Az eredményekről szóló fejezet a félelmek szintjét, dimenzióit, demográfiai mintázatait és a magas félelemcsoport jellemzőit ismerteti, valamint egy korábbi adatfelvétellel való összevetés révén az időbeli elmozdulások irányára is kitér. Végül a diszkusszió az eredményeket összegzi és értelmezi.

Elméleti háttér és szakirodalmi kontextus

A háborús félelmek értelmezéséhez szükséges a jelenség elméleti és módszertani kontextusba helyezése. A fejezet bemutatja, hogy a háborús fenyegetettség miként strukturálja az európai társadalmak problémapercepcióit, milyen eltérések figyelhetők meg az egyes országok félelmi mintázataiban, majd a háborús félelmet pszichoszociális konstrukcióként, valamint mérhető empirikus jelenségként tárgyalja. Ez a keret szolgál alapul a tanulmány későbbi, magyarországi empirikus elemzéséhez.

Háborús félelmek európai kontextusban

A háborús félelmek európai megjelenésének vizsgálata fontos kiindulópont a magyarországi eredmények értelmezéséhez. A kontinens társadalmai az orosz–ukrán háború következtében közös geopolitikai és biztonsági környezetben élnek, miközben a konfliktus hatásai eltérő módon épülnek be az egyes nemzeti kontextusokba. Az európai közvélemény-kutatások lehetőséget adnak arra, hogy feltárjuk a háborús környezet általános, strukturáló hatását a társadalmi problémák észlelésére. Emellett azokra a különbségekre is fényt deríthetünk, amelyek az egyes országok geopolitikai helyzetéből, történeti tapasztalataiból és társadalmi sajátosságaiból fakadnak. Ebben a részben ezért azt vizsgáljuk, miként jelenik meg a háborús fenyegetettség az európai problémapercepciók tágabb keretében, valamint az összehasonlító empirikus eredmények alapján mutatjuk be a háborús félelmek eltérő európai mintázatait.

Geopolitikai helyzet és háborús fenyegetettség

A háborúval kapcsolatos félelmek nem kizárólag akkor olvashatók ki a közvélemény-kutatások eredményeiből, amikor a kérdések közvetlenül fegyveres konfliktusokra irányulnak. A félelmek sokszor a legégetőbb társadalmi és gazdasági problémák értékelésekor

válnak láthatóvá. Az európai közvéleményt vizsgáló felmérések nemcsak a háború explicit megítélését, hanem annak szélesebb társadalmi beágyazottságát is tükrözik.

Az Eurobarométer 2022–2023 telén készített adatfelvétele jól szemlélteti ezt a jelenséget.[2] A „Mi jelenleg az Európai Unió előtt álló két legfontosabb probléma?" kérdésre adott válaszok alapján a nemzetközi helyzet az európai polgárok problémarangsorában a második helyen szerepel, közvetlenül az emelkedő árak/infláció/megélhetési költségek mögött.

A „nemzetközi helyzet" problémakategória tartalmilag magában foglalja az Ukrajnában zajló háborút, az Európai Unió és Oroszország viszonyának átalakulását, valamint a globális geopolitikai feszültségek eszkalációjának kockázatát. A téma az előző évekhez képest jelentősen előrébb került a problémarangsorban, ami egyértelműen összefügg az orosz–ukrán háború 2022-es eszkalációjával. A háború hatásai nem elszigetelten jelennek meg, hanem átszövik azokat a területeket is, amelyeket a lakosság szintén kiemelten problémásnak érzékel. Az infláció, az energiaellátás biztonsága, a gazdasági kilátások vagy a migráció mind a rangsor elején helyezkedik el. Ez a mintázat arra utal, hogy a háborús környezet nem jól elkülöníthető félelemforrásként működik, hanem a többi társadalmi-gazdasági kockázat észlelését is erősíti. Ennek következtében a háború közvetett módon az Európai Unió megítélésére és a jövőjébe vetett bizalomra is hatással van.

Összességében a kutatások azt mutatják, hogy a háború nem csupán a kontinens politikai és biztonsági stabilitásáról alkotott képet formálja, hanem tartósan beépül a társadalmi problémák értelmezésébe is. A háborús félelem nem kizárólag katonai fenyegetettségként jelenik meg, hanem a jövő kiszámíthatóságát érintő, szélesebb társadalmi bizonytalanság egyik kulcselemeként.

Európai félelmi mintázatok a háború percepciójában

A háborús környezet tehát egy átfogó bizonytalansági keretet eredményez, amely több társadalmi és gazdasági kockázat észlelését is fokozza. Ezt a strukturáló hatást erősítik meg azok az összehasonlító vizsgálatok is, amelyek már kifejezetten a háborúval és annak lehetséges következményeivel kapcsolatos félelmeket mérték az egyes európai országokban.

A 2022-es orosz inváziót követően az európai polgárok háborúval és biztonsággal kapcsolatos attitűdjei rövid idő alatt jelentősen átalakultak. Az Eurobarométer 2022 októberében közzétett egy hivatalos kutatási gyűjteményt *Public Opinion on the War in Ukraine* címmel, amely átfogó képet nyújt arról, hogy az európai lakosság a konfliktus kockázatait miként érzékeli.[3] Az európaiak túlnyomó többsége nem csupán a háború közvetlen térségében tapasztal különböző veszélyeket, hanem tágabb geopolitikai értelemben is számol az eszkaláció lehetőségével. A válaszadók kétharmada (69%) aggódik egy esetleges orosz nukleáris csapás miatt, és a megkérdezettek négyötöde (80%) attól tart, hogy a háború NATO-tagországokra is kiterjedhet. Ezek az adatok azt jelzik, hogy a háborús

[2] European Commission (2023): *Public Opinion in the European Union. Standard Eurobarometer 98. Winter 2022–2023.* Brussels: European Commission.

[3] European Parliament: *Public Opinion on the War in Ukraine*. [online], 2022. 10. 20. Forrás: European Parliament [2026. 08. 18.].

félelmek Európa-szerte elsősorban a konfliktus terjedésének és kiszámíthatatlanságának lehetőségéhez kapcsolódnak.

Az összehasonlító eredmények azt mutatják, hogy a félelmek intenzitása és konkrét tartalma országonként eltérő mintázatokat követ. Finnországban a lakosság több mint fele aggódik a nukleáris háború lehetősége miatt, és jelentős arányban tartanak attól is, hogy a fegyveres konfliktus közvetlenül átterjedhet az ország területére.[4] Németországban a félelem a nukleáris eszkalációtól (69%) és a NATO-országokra való kiterjedéstől (80%) különösen magas szintet ér el.[5] Ez összhangban van Németország geopolitikai szerepével és biztonságpolitikai súlyával. Olaszországban a konfliktus akár globális (11%), akár európai (29%) kiterjedésétől való általános aggodalom jelentős (összesen 40%), továbbá a nukleáris fegyverek alkalmazását 20% tartotta valószínűnek, további 37% pedig kevéssé valószínűnek ítélte.[6] Hollandiában a fiatalabb korosztály mentális jóllétében markánsan jelentkező többes válsághelyzet egyik elemeként jelenik meg a háború.[7] Lengyelország esetében a biztonsági félelmek egy része már konkrét életstratégiai döntésekhez is kapcsolódik: a válaszadók jelentős hányada (23%) jelezte, hogy a régió biztonsági fenyegetettségével összefüggésben fontolóra vette az ország elhagyását.[8]

Az államonként eltérő példák közös mintázatot rajzolnak ki: a háborús félelmek a katonai fenyegetettségen túl kiterjednek a geopolitikai instabilitás érzetére, a jövő kiszámíthatatlanságára és a társadalmi bizonytalanságokra, amelyek egy összetett kockázatészlelési rendszert alkotnak. A holland példa arra utal, hogy a háború a fiatalabb korosztály mentális terhelésében nem önálló okként, hanem más válságtényezőkkel együtt megjelenő bizonytalansági elemként értelmezhető.

Az összehasonlító kutatások azt mutatják, hogy a háború percepciója egyszerre egységes és differenciált jelenség. Míg az eszkalációtól, a konfliktus kiterjedésétől való félelem az európai társadalmakban egységesen jelen van, annak intenzitása és konkrét megjelenési formái az egyes országokban eltérnek. Ennek oka lehet geopolitikai helyzet, történeti tapasztalat vagy különböző társadalmi kontextus. Ez a kettősség, a közös európai félelmi keret és a nemzeti sajátosságok együttese fontos kiindulópontot jelent a magyarországi eredmények értelmezéséhez is.

A háborús félelem mint pszichoszociális konstrukció

Az előző fejezetben bemutatott eredmények arra utaltak, hogy a háborúval kapcsolatos félelmek elsősorban geopolitikai fenyegetésekre adott társadalmi reakciók. Ezek a félelmek ugyanakkor mélyebb pszichológiai folyamatokba ágyazódnak. Nem kizárólag

---

4 *HS Poll: Strong Support for Arming Ukraine against Russia; Concerns about Nuclear War*. [online], 2022. 10. 16. Forrás: Yle News [2026. 08. 18.].

5 *The Berlin Pulse 2022/2023. Rethinking Security for Germany and Europe*. Hamburg: Körber-Stiftung.

6 *Monitoraggio del sentiment dell'opinione pubblica. Il conflitto in Ucraina.* [online], 2022. 10. 07. Forrás: Ipsos [2026. 08. 18.].

7 Van der Heyden, Wies: *Wooncrisis en prijsstijgingen vallen jongeren zwaar, mentale gezondheid nauwelijks verbeterd sinds corona*. [online], 2022. 10. 11. Forrás: EenVandaag [2026. 08. 18.].

8 *Sondaż: Co piąty Polak rozważał wyjazd z kraju w związku z sytuacją w regionie*. [online], 2022. 10. 16. Forrás: Rzeczpospolita [2026. 08. 18.].

a konkrét eseményekhez, hanem azok észleléséhez, értelmezéséhez és anticipációjához kapcsolódnak. A háború mint krízishelyzet olyan komplex stresszor, amely egyidejűleg aktivál kognitív, emocionális és fiziológiai válaszokat, és tartósan befolyásolhatja az egyének mentális jóllétét. A fejezet a háborús félelmet ezért pszichoszociális konstrukcióként tárgyalja. Egyrészt bemutatja annak pszichológiai mechanizmusait, másrészt azt vizsgálja, miként alakulnak át ezek a félelmek időben elnyúló, tartós kockázatérzékelési mintázatokká.

A háborús félelem pszichológiai dimenziói

A háborús félelem pszichológiai szempontból olyan komplex érzelmi, kognitív és fiziológiai válaszként értelmezhető, amely a fenyegetettség, a bizonytalanság és a jövő feletti kontroll elvesztésének érzetéből táplálkozik. A háborúval összefüggő fenyegetés fokozott veszélyészlelést, jövőre vetített aggodalmakat és ruminatív gondolkodást válthat ki, miközben erős érzelmi reakciók (például szorongás, félelem vagy tehetetlenségérzés) és testi tünetek (például alvászavarok, étvágycsökkenés vagy szapora pulzus) is megjelenhetnek.[9] Ezek a reakciók egymással kölcsönhatásban alakulnak ki.

Ezeket a pszichológiai mechanizmusokat jól szemlélteti egy, a *Cambridge Prisms: Global Mental Health* folyóiratban megjelent összehasonlító kutatás, amely ukrán és izraeli nők körében a háborús krízis mentális egészségre gyakorolt hatásait vizsgálta.[10] Ez a kutatás nem a jelen tanulmány empirikus adatain alapul, hanem illusztrációként szolgál arra, hogy a háborús félelem milyen pszichológiai következményekkel járhat közvetlen konfliktushelyzetben. A vizsgálat olyan populációkat elemzett, amelyek a kérdezés időszakában tényleges és közvetlen biztonsági fenyegetettségnek voltak kitéve, így lehetőséget nyújtott a háborús félelem pszichológiai hatásainak közvetlen megfigyelésére.

A kutatás eredményei arra utalnak, hogy a háborúval kapcsolatos félelem szoros összefüggést mutat a depresszív tünetek megjelenésével. A fenyegetettség közelsége különösen meghatározó tényezőnek bizonyult. Azok körében, akik intenzívebb és közvetlenebb háborús élményekkel szembesültek, magasabb szintű pszichés terhelés volt megfigyelhető. A társas támogatás jelenléte azonban mérséklő hatású volt.

A vizsgálat a háborús félelmet kétdimenziós konstrukcióként értelmezte, amely egyrészt kognitív (például aggodalom, rumináció), másrészt fiziológiai komponenseket (szorongásszerű testi tünetek) foglal magában. Ez a megközelítés összhangban áll a háborús félelmek mérésére szolgáló skálák (így a tanulmányban is hivatkozott FOWARS) szerkezetével. Míg a közvetlen háborús tapasztalatokkal rendelkező populációk esetében ezek a pszichológiai dimenziók konkrét élményekhez kapcsolódnak, addig a békés területeken élő társadalmakban a háborús félelem elsősorban az eszkaláció lehetőségének

[9] Kalcza-Janosi, Kinga et al. (2023): The Fear of War Scale (FOWARS): Development and Initial Validation. *Social Sciences,* 12(5), 283; Grupe, Dan W. – Nitschke, Jack B. (2013): Uncertainty and Anticipation in Anxiety: An Integrated Neurobiological and Psychological Perspective. *Nature Reviews Neuroscience,* 14(7), 488–501.

[10] Reznik, Alexander et al. (2025): War Impact on Mental Health and Well-Being Among Ukrainian and Israeli Women: A Cross-National Comparison. *Cambridge Prisms: Global Mental Health,* 12, e46.

anticipációján keresztül jelenik meg. A fenyegetés elővételezése önmagában is képes tartós szorongást kiváltani, amit az európai közvélemény-kutatások eredményei is alátámasztanak.

A háborús félelem nem pusztán egyéni érzelmi reakcióként értelmezhető. Olyan pszichoszociális jelenség, amely összekapcsolja az egyéni mentális folyamatokat a társadalmi bizonytalansággal és a geopolitikai kockázatészleléssel. A háborús félelem a közvélemény strukturálásában is szerepet játszik, mind a biztonságpolitikai, mind a nemzetközi együttműködés iránti igény kérdéskörében.

Hosszú távú kockázatérzékelés háborús kontextusban

Míg az előző alfejezet a háborús félelem azonnali pszichológiai mechanizmusait mutatta be, a következőkben azt vizsgáljuk, miként alakul át ez a félelem hosszabb távon tartós kockázatérzékeléssé.

A háborús félelmek nem csupán akut krízishelyzetekre adott azonnali pszichológiai reakcióként értelmezhetők, hanem hosszabb távon fennmaradó kockázatérzékelési mintázatként is megjelenhetnek. A korábban bemutatott európai közvélemény-kutatások jellemzően pillanatképet adnak arról, hogy egy adott időszakban milyen mértékűek a biztonsági félelmek. Longitudinális adatfelvételek arra is rávilágítanak, hogy ezek az attitűdök miként stabilizálódhatnak és épülhetnek be tartósan a társadalmi fenyegetettségészlelésbe.

Ezt a hosszabb távú adaptációs folyamatot jól szemléltetik a Peace Research Institute Oslo (PRIO) éves felmérései, amelyek a norvég lakosság háborúval, békével és nemzetközi biztonsággal kapcsolatos várakozásait követik nyomon.[11] Az adatok alapján a háborús kockázatok észlelése nemcsak fennmarad, hanem bizonyos dimenziókban tovább is erősödik. A legfrissebb, 2025-ös eredmények szerint a megkérdezettek 59%-a tartja valószínűnek, hogy a következő tíz évben újabb európai fegyveres konfliktus tör ki, ami növekedést jelent az előző évhez képest. Hasonló tendencia figyelhető meg a globális konfliktusok megítélésében is. Egyre többen tartják elképzelhetőnek egy új világháború kitörését (45%), valamint egy nukleáris támadás bekövetkezését (40%) a következő öt évben.

Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a háborús félelem nem kizárólag a konfliktus kezdeti sokkhatásának következménye, hanem időben elnyúló, fokozatosan normalizálódó állapottá válhat. Különösen figyelemre méltó, hogy ez a jelenség egy olyan ország esetében is megfigyelhető, amely földrajzi elhelyezkedése és politikai stabilitása miatt nem tekinthető közvetlenül fenyegetettnek. Norvégia példája megerősíti, hogy a háborúval kapcsolatos félelmek nem pusztán a közvetlen veszélyérzetből fakadnak, hanem egy tágabb, Európa-szerte jelen lévő geopolitikai bizonytalansági keret részét képezik. A nukleáris fenyegetés és a konfliktusok kiterjedésétől való félelem nem izolált jelenség, hanem egy kollektív kockázatérzékelési folyamat része, amely hosszabb távon is formálja a társadalmak biztonságról alkotott képét.

[11] *Survey Shows Rise in War Fears among Norwegians*. [online], 2025. 08. 05. Forrás: Peace Research Institute Oslo [2026. 08. 18.].

A háborús félelmek mérése: elméleti és módszertani keretek

A háborús félelmek empirikus vizsgálata olyan mérési eszközt igényel, amely képes megragadni a félelem többdimenziós természetét. E célt szolgálja a magyar kutatók által kifejlesztett *Fear of War Scale* (FOWARS), amelyet kifejezetten a háborúval kapcsolatos szorongások és félelmek lakossági szintű mérésére dolgoztak ki.[12] A skála alapfeltevése szerint a háborús félelem nem egységes érzelmi állapot, hanem összetett pszichoszociális konstrukció, amely különböző, egymással összefüggő dimenziók mentén ragadható meg.

A FOWARS két, empirikusan elválasztható dimenziót különít el. Az egyik a háborúval kapcsolatos általános fenyegetettség és bizonytalanság észlelésére épülő kognitív-tapasztalati komponens. Ez a konfliktus tartósságával, következményeivel és globális hatásaival kapcsolatos aggodalmakat foglalja magában. A másik a közvetlen veszély anticipációjához kötődő, fiziológiai-pszichológiai komponens. Ez a testi szorongástünetek megjelenésén keresztül ragadja meg a félelem intenzitását. A skála fejlesztői abból indultak ki, hogy a háborús félelmek gyakran nem a közvetlen katonai fenyegetettséghez, hanem egy általános geopolitikai instabilitás érzetéhez kapcsolódnak, amely önmagában is erős szorongást válthat ki.

A FOWARS nemzetközi validációi – magyar és olasz mintákon – megerősítették a skála kétfaktoros szerkezetét.[13] Faktoranalitikus vizsgálatok igazolták, hogy a kognitív-tapasztalati és a fiziológiai-pszichológiai komponensek stabilan elkülöníthetők, miközben egymással összefüggnek. A megbízhatósági elemzések eredményei alapján a skála alkalmas a háborús félelmek populációszintű vizsgálatára. Ennek megfelelően a FOWARS olyan mérőeszközként értelmezhető, amely a háborús félelmet nem pusztán emocionális reakcióként, hanem társadalmi jelentéssel bíró pszichológiai jelenségként képes megragadni.

Jelen tanulmány a FOWARS-skálát a háborús félelmek magyarországi vizsgálatának elméleti és módszertani kereteként is részben alkalmazza. A skála lehetővé teszi annak elemzését, hogy a háborúval kapcsolatos félelmek milyen dimenziók mentén jelennek meg a lakosság körében, valamint hogy ezek miként kapcsolódnak demográfiai jellemzőkhöz és társadalmi attitűdökhöz. A mérőeszköz konkrét operacionalizálását, a skála megbízhatóságát és az elemzési stratégiát a tanulmány módszertani fejezete részletesen ismerteti.

Kutatási kérdések és hipotézisek

A tanulmány célja a háborúval kapcsolatos félelmek társadalmi szerkezetének feltárása a magyar felnőtt lakosság körében. Az elemzés arra fókuszál, hogy milyen formában jelennek meg ezek a félelmek, mennyiben különböznek az egyes társadalmi csoportok között, valamint hogy mely csoportokban koncentrálódik a kiemelkedően magas félelem.

[12] Kalcza-Janosi et al. 2023.

[13] Regnoli, Giorgio Maria – Tiano Gioia – De Rosa Barbara (2023): Italian Adaptation and Validation of the Fear of War Scale and the Impact of the Fear of War on Young Italian Adults' Mental Health. *Social Sciences,* 12(12).

Kutatási kérdések

RQ1: Milyen általános szintet és belső szerkezetet mutatnak a háborúval kapcsolatos félelmek a magyar felnőtt lakosság körében? (Ez a kérdés a háborús félelmek összesített intenzitására, valamint a félelmek eltérő tartalmi fókuszaira irányul, amelyek az itemblokk tartalmi tagolása és az indexképzés során különíthetők el.)

RQ2: Milyen társadalmi-demográfiai mintázatok mentén oszlanak meg a háborús félelmek a magyar társadalomban? (A kérdés arra keresi a választ, hogy a háborús félelmek intenzitása hogyan függ össze az alapvető demográfiai jellemzőkkel, különös tekintettel a nemre, az életkorra és az iskolai végzettségre.)

RQ3: Mely társadalmi csoportokban koncentrálódik a kiemelkedően magas háborús félelem, és milyen sérülékenységi mintázatok rajzolódnak ki ezekben a csoportokban? (Ez a kérdés kifejezetten a magas félelemindexszel jellemezhető válaszadók elemzésére irányul, feltárva a fokozott szubjektív fenyegetettség társadalmi koncentrációját.)

Hipotézisek

H1: A háborúval kapcsolatos félelmek összességében közepes/magas intenzitást mutatnak a magyar felnőtt lakosság körében, ugyanakkor az egyes félelemtípusok között jelentős eltérések figyelhetők meg.

H2: A nők átlagosan magasabb háborús félelmet mutatnak, mint a férfiak.

H3: Az életkor előrehaladtával a háborús félelmek intenzitása növekszik, különösen az idősebb korcsoportokban.

H4: Az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében magasabb a háborús félelem intenzitása, mint a magasabb végzettségű csoportokban.

H5: A hadkötelezettség státusza önmagában nem magyarázza a háborús félelmek intenzitását, amennyiben a nem, az életkor és az iskolai végzettség hatását kontrolláljuk.

H6: A kiemelkedően magas háborús félelemmel jellemezhető válaszadók nem véletlenszerűen oszlanak meg a társadalomban, hanem elsősorban a nők, az idősebb korcsoportok és az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében koncentrálódnak.

Adatok és módszerek

A tanulmány empirikus elemzése egy 2025 szeptemberében végzett, országosan reprezentatív kérdőíves adatfelvételen alapul. A fejezet célja annak bemutatása, hogy milyen mintán, milyen mérőeszközök alkalmazásával és milyen elemzési stratégiával vizsgáltuk a háborúval kapcsolatos félelmek intenzitását és társadalmi mintázatait. Az alábbiakban röviden ismertetjük az adatfelvétel körülményeit, a vizsgálatban használt változókat és skálákat, valamint az alkalmazott statisztikai eljárásokat. A módszertani leírás kizárólag a kutatás reprodukálhatóságához szükséges információkra szorítkozik.

Minta és adatfelvétel

A tanulmány empirikus alapját a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) megbízásából készült *Háború a mindennapokban* című kvantitatív kutatás adatállománya képezi. Az NMHH 2025 nyarán közbeszerzési eljárás keretében indította el a projektet, amelynek megvalósítására a Psyma Hungary Kft. kapott megbízást. A kutatás célja annak vizsgálata volt, hogy a magyar társadalom miként érzékeli a jelenlegi háborús nemzetközi környezetet, hogyan jelenik meg a háború a mindennapi gondolkodásban, a médiatartalmak fogyasztásában és a szubjektív veszélyérzetben. A tanulmány szerzője az NMHH munkatársaként részt vett a kutatás kezdeményezésében és szakmai előkészítésében: megírta a kutatási tervet és a kutatási kérdéseket, valamint összeállította a kérdőív első változatát. A kérdőív szakmai véglegesítése az adatfelvételt végző kutatócéggel együttműködésben történt. A szerző a kutatási folyamatot végigkísérte, a kutatási eredmények értékelésében részt vett, és a jelen tanulmányban közölt elemzéseket az anonimizált adatállomány saját tudományos célú másodelemzéseként készítette el.

Az adatfelvételt a Psyma Hungary Kft. 2025. szeptember 11. és 20. között végezte számítógéppel támogatott telefonos kérdezés (*computer assisted telephone interview,* CATI) módszerrel. A célpopulációt a Magyarországon élő felnőtt lakosság alkotta, az adatfelvétel során összesen ezer főt kérdeztek meg. Az operátorok véletlenszerűen előállított telefonszámlista alapján, meghatározott protokoll szerint hívták fel a potenciális válaszadókat, és sikeres kapcsolatfelvétel esetén kérték fel őket a kutatásban való részvételre. A mintavétel során fellépő torzulások korrekciójára utólagos súlyozást alkalmaztak, amelynek célja a minta társadalmi-demográfiai összetételének illesztése a teljes felnőtt népesség megoszlásaihoz.

A súlyozáshoz a következő változók bevonására került sor: nem, életkor, nem és életkor kombinációja, legmagasabb iskolai végzettség, régió és településtípus. A súlyozás alapjául a Központi Statisztikai Hivatal 2022-es népszámlálási adatai szolgáltak. Az iteratív súlyozási eljárás eredményeként a végső adatbázis a fenti jellemzők mentén reprezentálja a magyar felnőtt lakosságot. Az elemzések minden esetben a súlyozott adatokon alapulnak, így az eredmények nemcsak a megkérdezettekre, hanem a teljes felnőtt népességre vonatkoztathatók. A végső súlyegyütthatók értéke 0,33 és 2,80 között alakult.

Mérőeszközök és változók

A kutatás központi mérőeszköze a háborúval kapcsolatos félelmek vizsgálatára szolgáló állításblokk volt, amely a *Fear of War Scale* (FOWARS) kérdőív tartalmi logikájára épül. A válaszadók az állításokat egy ötfokú Likert-skálán értékelték (1 = egyáltalán nem jellemző, 5 = teljes mértékben jellemző). A kérdéssor célja az volt, hogy átfogó képet adjon a háborúval kapcsolatos szubjektív fenyegetettségészlelés intenzitásáról és szerkezetéről. A tételek a háború különböző következményterületeihez kötődő aggodalmakat fedték le (a konfliktus morális-humanitárius vonatkozásait, a közvetett gazdasági és ellátásbiztonsági hatásokat, valamint a közvetlen katonai fenyegetettséggel kapcsolatos félelmeket).

Fontos módszertani sajátosság, hogy az alkalmazott itemblokk nem különíti el teljesen a háborús események bekövetkezésére vonatkozó várakozásokat és az ezekhez kapcsolódó félelmi reakciókat. Egyes tételek ezért egyszerre tartalmazhatnak kognitív várakozási elemet, affektív félelmi komponenst, valamint morális vagy normatív értékelést. Az eredmények értelmezésekor ezért a „háborús félelem" fogalmát nem szűken, tisztán emocionális reakcióként, hanem félelemmel keretezett szubjektív fenyegetettségészlelésként használjuk. Ez a megközelítés összhangban áll a kutatás céljával, amely nem a háborús események objektív valószínűségét, hanem azok társadalmi percepcióját és szubjektív beágyazottságát vizsgálja.

Az eredeti mérési blokk 17 tételből állt, azonban az elemzések során egy tartalmilag redundáns állítást elhagytunk, így a továbbiakban egy tisztított, 16 itemes változattal dolgoztunk. A háborús félelmek általános szintjét egy összesített index segítségével ragadtuk meg, amelyet az egyes tételek átlagaként számítottuk ki, és amely 1–5 közötti értékeket vehet fel. A magasabb értékek erősebb szubjektív fenyegetettségérzetet jeleznek. Az indexváltozókat válaszadói szinten, az adott itemblokkhoz tartozó érvényes itemválaszok átlagaként képeztük. A reliabilitáselemzés *listwise*-kizárással készült, míg az indexképzés során az egyes itemeknél előforduló hiányzások nem vezettek automatikusan az adott válaszadó teljes kizárásához.

Az elemzések egy részében az összesített index mellett egy bináris változót is létrehoztunk, amely a kiemelkedően magas háborús félelemmel jellemezhető válaszadókat azonosítja. Ebbe a kategóriába azok kerültek, akiknek az átlagos félelemindexe elérte vagy meghaladta a 4,00 értéket. A 4,00-es küszöböt azért alkalmaztuk, mert ez azt jelzi, hogy a válaszadó a 16 háborús félelemitem mentén átlagosan legalább az „inkább jellemző" tartományban helyezkedik el.

A kutatás során magyarázó változóként alapvető társadalmi-demográfiai jellemzőket használtunk, így a nemet, az életkort (korcsoportok formájában), az iskolai végzettséget, a településtípust, valamint egy, a hadkötelezettség potenciális fennállását jelző változót. A hadkötelezettségi státuszt a jogi főszabály demográfiai közelítéseként operacionalizáltuk. Hadkötelezettnek azokat a férfi válaszadókat tekintettük, akik a kérdezés időpontjában betöltötték a 18. életévüket, de még nem töltötték be az 50. életévüket. A változó nem a tényleges katonai alkalmasságot vagy behívhatóságot méri, hanem a potenciális hadkötelezettségi érintettséget jelző demográfiai kategóriaként szerepel az elemzésben. Ezek a változók lehetővé tették a háborús félelmek társadalmi mintázatainak részletes vizsgálatát.

Elemzési stratégia

Az elemzés célja a háborúval kapcsolatos félelmek intenzitásának és társadalmi mintázatainak feltárása volt a magyar felnőtt lakosság körében. Ennek érdekében az elemzés több egymásra épülő lépésben zajlott. Elsőként leíró statisztikák segítségével vizsgáltuk a háborús félelmek eloszlását a teljes mintában. A 16 tételből képzett összesített félelemindex átlagértékei, percentilisei, valamint a *top-* és *bottom-box* arányok alkalmasak voltak arra, hogy képet adjanak a félelem általános szintjéről és belső polarizáltságáról.

Második lépésben demográfiai bontásokat végeztünk. A nemek közötti különbségeket kétmintás t-próbával, míg az életkor, az iskolai végzettség és a településtípus szerinti eltéréseket egyutas varianciaanalízissel (ANOVA) vizsgáltuk. A szignifikáns különbségek értelmezését *post hoc* összehasonlítások segítették. Az elemzések minden esetben súlyozott adatokon alapultak.

A magas háborús félelemmel jellemezhető csoportok azonosítása érdekében egy dichotóm változót hoztunk létre, amely a 4,00 vagy annál magasabb átlagos félelemindexszel rendelkező válaszadókat különítette el. E csoport demográfiai összetételét kereszttábla-elemzésekkel vizsgáltuk, a társadalmi sérülékenységi mintázatok feltárása céljából.

Kiegészítő jelleggel lineáris regressziós elemzést alkalmaztunk annak vizsgálatára, hogy a megfigyelt demográfiai különbségek közül mely tényezők rendelkeznek önálló magyarázó erővel, amikor a többi változót egyidejűleg kontrolláljuk. A regressziós eredményeket ellenőrző jellegű elemzésként használtuk.

Végül az időbeni változások feltárása érdekében a jelen kutatás egyes tételeit egy korábbi, nem reprezentatív adatfelvétel eredményeivel vetettük össze. Az összehasonlítás kizárólag leíró, trendjellegű volt, és az azonos itemszövegek átlagértékeinek irányát és szerkezetét vizsgálta, statisztikai következtetések levonása nélkül. Az elemzésekhez az IBM SPSS statisztikai programcsalád 27-es verzióját használtuk.

Etikai megfontolások

A kutatás lebonyolítása során a társadalomtudományi adatfelvételekre vonatkozó etikai és adatvédelmi alapelvek érvényesültek. A megkérdezettek részvétele önkéntes volt, a kérdezés megkezdése előtt pedig tájékoztatást kaptak a vizsgálat céljáról, valamint arról, hogy válaszaik feldolgozása kizárólag anonim, kutatási célú formában történik.

Az adatfelvétel nem tartalmazott olyan kérdéseket vagy adatmezőket, amelyek lehetővé tették volna az egyes válaszadók személy szerinti azonosítását. Az elemzés során kizárólag összesített adatokkal dolgoztunk, az egyéni válaszokhoz való visszakövethetőség kizárt volt. A válaszmegtagadás vagy a „nem tudom” válasz lehetőségét azoknál a kérdéseknél biztosítottuk, ahol ezt a kérdés jellege vagy érzékenysége indokolta, így a résztvevők az érzékenyebb kérdések megválaszolásakor nem kerültek kényszerhelyzetbe.

Mivel a kutatás a háborúval kapcsolatos félelmeket és aggodalmakat vizsgálta, a kérdések megfogalmazásánál kiemelt szempont volt az érzelmi terhelés minimalizálása. A kérdőív kizárólag a válaszadók szubjektív attitűdjeit és értékeléseit rögzítette.

A vizsgálat anonim, nem beavatkozó jellegű, kvantitatív társadalomtudományi kutatásként valósult meg a magyar felnőtt lakosság körében. Ennek megfelelően a kutatás nem igényelt külön etikai engedélyezési eljárást. Az adatkezelés és az adatok feldolgozása a vonatkozó adatvédelmi előírásokkal összhangban történt.

Eredmények

A jelen fejezetben a háborúval kapcsolatos félelmek magyarországi mintázatait mutatjuk be leíró és összehasonlító statisztikák segítségével. Először egy korábbi hazai adatfelvétel

(FOWARS) itemszintű referenciaértékeit közöljük, amelyek értelmezési támpontot adnak a jelen kutatás eredményeihez. Ezt követően ismertetjük a jelen adatfelvételben alkalmazott mérési blokk szerkezetét és a tisztított, 16 tételes itemblokk alapján képzett tartalmi dimenziókat, majd bemutatjuk a félelmek általános szintjét, a dimenziók közötti eltéréseket és a főbb társadalmi-demográfiai különbségeket. Külön alfejezet foglalkozik a kiemelkedően magas félelmi szinttel jellemezhető csoportokkal, végül óvatos módszertani keretezés mellett időbeni összevetést is adunk a korábbi méréshez képest.

Referenciaértékek egy korábbi magyar adatfelvételből (FOWARS 2022)

Az alábbi alfejezet nem a jelen kutatás empirikus adatain alapul, hanem egy 2022 márciusában végzett, majd 2023 májusában publikált magyar nyelvű adatfelvétel eredményeit mutatja be; az item-szintű referenciaértékeket az 1. táblázat foglalja össze.[14] Az adatok a *Fear of War Scale* (FOWARS) első hazai alkalmazásából származnak, és korábban nem mindent publikáltak ebből részletesen. Az itt közölt egyes leíró statisztikák a szerzők által nyilvánosan elérhetővé tett adatbázisok saját újraelemzéséből származnak.[15] A bemutatott eredmények ezért nem önálló empirikus következtetések levonásaként, hanem értelmezési és összehasonlítási referenciaként szolgálnak a jelen tanulmány későbbi elemzéseihez.

A 2022-es eredmények (1131 kérdezett válaszai alapján) rámutatnak, hogy a háborús félelem elsősorban a konfliktus következményeire, időbeli elhúzódására és globális hatásaira vonatkozó kognitív-tapasztalati dimenzió mentén mutat magas értékeket. A válaszadók körében különösen erős félelmet váltott ki az emberi életek elvesztésének lehetősége, a háború tartóssága, valamint annak gazdasági és politikai következményei. Ezeknél az itemeknél a megkérdezettek többsége a skála felső kategóriáit jelölte meg. A háborúval kapcsolatos bizonytalanság már 2022-ben is széles körben jelen volt a magyar lakosság értelmezési kereteiben.

Ezzel szemben a fiziológiai-pszichológiai dimenzióhoz tartozó itemek (például remegés, izzadás, szapora pulzus, alvászavar vagy gyomorpanaszok) lényegesen alacsonyabb átlagértékeket mutattak. A testi szorongástünetek intenzív megélése a válaszadók kisebb hányadára volt jellemző, ami arra utal, hogy a háborús félelem ebben az időszakban elsősorban kognitív és érzelmi bizonytalanságként, nem pedig akut testi reakciók formájában jelent meg.

A két dimenzió elkülönülése a dimenziószintű átlagok alapján is jól látható. A kognitív-tapasztalati dimenzió (1–7. item) átlaga 3,61 volt, míg a fiziológiai-pszichológiai dimenzióé (8–13. item) mindössze 2,05. Ez a különbség egyértelműen jelzi, hogy a háborúval kapcsolatos félelem súlypontja a magyar lakosság körében a konfliktus következményeinek anticipációjához és a jövő kiszámíthatatlanságához kapcsolódott, nem pedig közvetlen testi szorongástünetekben öltött formát.

---

[14] Kalcza-Janosi et al. 2023: 6.

[15] Kalcza-Janosi Kinga et al. (2022a): *The Fear of War Scale (FOWARS): Development and Initial Validation (group A)*. [online], 2022. 07. 06. Forrás: Figshare [2026. 08. 18.]; Kalcza-Janosi Kinga et al. (2022b): *The Fear of War Scale (FOWARS): Development and Initial Validation (group B)*. [online], 2022. 07. 06. Forrás: Figshare [2026. 08. 18.].

1. táblázat: Itemszintű referenciaértékek a FOWARS-skálán egy 2022-es magyar nyelvű adatfelvétel alapján

Ssz.	Item szövege	Átlag
1	Félek, mert tudom, hogy a háború emberi életekbe kerül	3,90
2	Félek, hogy a háború hosszasan elhúzódik	3,81
3	Attól tartok, hogy a béketárgyalások eredménytelenek lesznek	3,37
4	Félek attól, hogy a világ már nem lesz biztonságos hely	3,35
5	Kényelmetlenül érzem magam, ha a háborúra gondolok	3,83
6	Aggódom a háború súlyos következményei (gazdasági, politikai stb.) miatt	3,78
7	Félek attól, hogy kitör a nukleáris háború	3,23
8	Remegni kezdek, amikor arra gondolok, hogy ide is elér a háború	1,63
9	Izzad a tenyerem, ha arra gondolok, hogy a háború bennünket is elér	2,00
10	A szívem gyorsabban ver (a pulzusom megnő), amikor arra gondolok, hogy nálunk is kitör a háború	2,19
11	Alvászavarom van, mert aggódom, hogy ide is elér a háború	2,37
12	Kiráz a hideg (libabőrös leszek), amikor arra gondolok, hogy nálunk is kitör a háború	2,02
13	Felfordul a gyomrom (hányingerem, gyomoridegem van), amikor arra gondolok, hogy nálunk is kitör a háború	2,10

Forrás: a szerző szerkesztése a FOWARS-tanulmányhoz kapcsolódó nyilvános Figshare-adatbázisok alapján[16]

Az itemek szintjén a legmagasabb átlagpontszámot az emberi életek elvesztésétől való félelem érte el (3,90), amelyet a háború elhúzódásától (3,81) és a súlyos következményektől való aggodalom (3,78) követett. Ezeknél az itemeknél a válaszadók 60–70%-a a magas (4–5) válaszkategóriákat jelölte meg. A fiziológiai dimenzió esetében ezzel szemben a magas értékek aránya jellemzően 10–20% között maradt; a legalacsonyabb átlagot a remegés item kapta (1,63), amelynél a megkérdezettek kétharmada az „egyáltalán nem jellemző" választ adta. A minta összképe így azt sugallja, hogy az érzelmi és kognitív bizonytalanság jóval hangsúlyosabb volt, mint a testi szorongás.

A magyar eredmények értelmezését megerősítik a FOWARS nemzetközi validációi is. A 2023 januárjában végzett olasz vizsgálat rámutatott arra is, hogy a háborús félelmek intenzitása nem kizárólag a konfliktus földrajzi közelségével magyarázható, mivel az orosz–ukrán háborútól távolabb eső társadalmakban is jelentős szinteket ért el.[17] A magyar és az olasz validáció egyaránt alátámasztja, hogy a FOWARS alkalmas a háborús félelmek pszichoszociális jelentésének megragadására, nem csupán az aktuális emocionális reakciók mérésére.

Összességében a 2022-es magyar adatfelvétel olyan referenciaértékeket rögzít, amelyek jól használhatók a jelen kutatás eredményeinek értelmezési kereteként. Az adatok összhangban vannak az európai közvélemény-kutatási eredményekkel, amelyek szerint a háború percepciója elsősorban az eszkaláció lehetőségéhez és a jövő

[16] Kalcza-Janosi et al. 2022a; Kalcza-Janosi et al. 2022b.
[17] Regnoli – Tiano – De Rosa 2023.

kiszámíthatatlanságához kapcsolódik. A következő alfejezetekben bemutatott empirikus elemzések ezekhez a *benchmarkokhoz* viszonyítva teszik lehetővé annak vizsgálatát, hogy a háborús félelmek szerkezete és intenzitása miként alakult a későbbi időszakban.

A háborús félelmek mérőeszköze és dimenziói

A háborúval kapcsolatos félelmeket egy 17 állításból álló itemblokk segítségével mértük (2. táblázat). A válaszadók egy 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán értékelték, hogy az egyes állítások mennyire jellemzők rájuk (1 = egyáltalán nem jellemző, 5 = teljes mértékben jellemző). Az állításokat a kérdezés során rotált sorrendben olvastuk fel. Az itemek a háborúhoz kapcsolódó morális-humanitárius aggodalmak, a konfliktus elhúzódásával és következményeivel kapcsolatos félelmek, valamint a közvetlen biztonsági és egzisztenciális kockázatok észlelésének különböző aspektusait fedik le.

2. táblázat: A háborús félelmek mérésére használt itemblokk és a tételek tartalmi dimenziói

Ssz.	Kérem, hogy egy 1-től 5-ig terjedő skálán értékelje, mennyire jellemzők Önre a következő, a világban jelenleg dúló háborúkkal kapcsolatos állítások	Dimenzió
1.	Félek attól, hogy a háborúk miatt megemelik Magyarországon az adókat	D1
2.	Félek attól, hogy a háborúk miatt terrorakciók végrehajtására kerül sor Magyarországon	D2
3.	Félek, hogy a háborúk miatt az élelmiszer-ellátás nem lesz megoldva, áruhiány lesz	D1
4.	Félek, hogy a háborúk miatt az energiaellátásban zavarok lesznek (például áramszünetek)	D1
5.	Félek, hogy infláció lesz a háborúk miatt	D1
6.	Félek, hogy nem lehet majd külföldre utazni a háborúk miatt	D1
7.	Félek, hogy engem vagy a családtagomat besorozzák katonának	D2
8.	Félek, hogy Magyarország is hadviselő fél lesz	D2
9.	Félek, hogy a háborúk hatására elveszítem a munkám	D1
10.	Félek attól, hogy kitör a nukleáris háború	D2
11.	Félek attól, hogy kitör az atomháború	kizárva
12.	Félek attól, hogy a fegyveres konfliktus eléri hazánk területét	D2
13.	Félek, mert tudom, hogy a háború emberi életekbe kerül	D3
14.	Félek, hogy a háborúk hosszasan elhúzódnak	D3
15.	Attól tartok, hogy a háborúk kapcsán a béketárgyalások eredménytelenek lesznek	D3
16.	Félek attól, hogy a világ már nem lesz biztonságos hely	D3
17.	Kényelmetlenül érzem magam, ha a háborúra gondolok	D3

Bázis: teljes minta, N = 1000

Megjegyzés: a táblázat a mérési blokk eredeti, 17 itemes változatát mutatja; az „atomháború" itemet a további elemzésekből redundancia miatt kizártuk. A D1, D2 és D3 jelölések a tartalmi aldimenziókat azonosítják.

Forrás: a szerző szerkesztése a 2025. szeptemberi adatfelvétel kérdőíve alapján

A blokk két, tartalmilag közel azonos állítást is tartalmazott (kitör a nukleáris háború és kitör az atomháború). A kettő párhuzamos szerepeltetése mérési kontrollt szolgált. Azt vizsgáltuk, hogy a válaszadók érzékelnek-e különbséget a két típusú háború között. Az inter-item korreláció azonban rendkívül magas volt (r = 0,880), ami arra utal, hogy a két tételt a minta döntően azonos jelentésűként értelmezte, vagy legalábbis a válaszadók ugyanolyan mértékben félnek mindkettőtől. A redundancia csökkentése érdekében a további elemzésekben a blokkot 16 itemre szűkítettük. Az „atomháború" tételt elhagytuk, és a „nukleáris háború" itemet megtartva folytattuk az elemzést.

A tisztított, 16 itemből álló mérési blokk belső megbízhatósága nagyon magas volt (Cronbach α = 0,942), ami arra utal, hogy az itemek erősen koherens skálát alkotnak. A reliabilitáselemzés *listwise*-kizárással készült, vagyis csak azok a válaszadók kerültek be a számításba, akik mind a 16 tételre érvényes választ adtak. A súlyozott adatok alapján ez a válaszadók 93,2%-át jelentette (Valid N = 932,31; Excluded = 67,92).

A tételek közötti korrelációk egyöntetűen pozitívak, és jellemzően közepes-erős együttjárást mutatnak, ami arra utal, hogy a mérési blokk mögött értelmezhető egy tágabb, közös félelmi tartomány: a háborúval kapcsolatos általános félelem/fenyegetettségérzet. Ennek megfelelően a 16 item a továbbiakban egységes konstrukciócsaládként kezelhető, miközben az értelmezhetőség növelése érdekében a tételeket három tartalmi aldimenzióba soroltuk. A dimenziók képzése tartalmi (tematikus) logika alapján történt; a belső konzisztencia mindhárom esetben elfogadható vagy magas.

- D1 – Gazdasági-egzisztenciális kockázatok (6 item): A mindennapi megélhetést érintő következményekhez kapcsolódó félelmeket fogja össze (adóemelés, áruhiány/élelmiszer-ellátás, energiaellátási zavarok, infláció, külföldre utazás korlátozódása, munkahely elvesztése). A dimenzió belső konzisztenciája jó (Cronbach α = 0,853; Valid N = 945,20).
- D2 – Közvetlen biztonsági-katonai fenyegetettség (5 item): A közvetlen fizikai és biztonsági kockázatok anticipációját méri (terrorakciók, sorozás, Magyarország hadviselő fél lesz, nukleáris háború, a konfliktus eléri az országot). A dimenzió belső konzisztenciája magas (Cronbach α = 0,906; Valid N = 991,09).
- D3 – Általános háborús fenyegetettség és bizonytalanság (5 item): A háború globális, morális-humanitárius és hosszabb távú következményeire, valamint a konfliktus elhúzódására vonatkozó aggodalmakat ragadja meg (emberi veszteségek, elhúzódás, béketárgyalások eredménytelensége, a világ biztonságának romlása, a háborúra gondolás keltette diszkomfort). A dimenzió tételei a D1 és D2 blokkokhoz képest általánosabb és részben normatívabb megfogalmazásúak, ezért magasabb átlaguk elsősorban tágabb háborús fenyegetettség- és bizonytalanságészlelésként értelmezhető. A dimenzió belső konzisztenciája jó (Cronbach α = 0,832; Valid N = 989,41).

A három aldimenzió nem kizárólagos kategóriaként értelmezendő, hanem egymással összefüggő félelmi tartományokként. Ezek együtt alkotják a háborúval kapcsolatos általános fenyegetettségérzetet. A dimenziók összehasonlításához válaszadói szintű dimenzióindexeket képeztünk, az adott dimenzióhoz tartozó itemek átlagaként. A magasabb érték minden esetben erősebb szubjektív fenyegetettségészlelést, illetve a háborúval

kapcsolatos aggodalmak intenzívebb jelenlétét jelzi. A leíró statisztikák alapján a három dimenzió eltérő intenzitást mutat. A legmagasabb átlag az általános háborús fenyegetettség és bizonytalanság dimenziójában figyelhető meg (átlag = 3,55; medián = 3,80), míg a gazdasági-egzisztenciális kockázatok (átlag = 2,90) és a közvetlen biztonsági-katonai fenyegetettség (átlag = 2,86) alacsonyabb, egymáshoz közeli értékeket mutatnak. Ez arra utal, hogy a válaszadók körében a legmagasabb átlagos azonosulás nem a közvetlen egzisztenciális vagy katonai kockázatokhoz, hanem a háború általános, morális-humanitárius és hosszabb távú következményeihez köthető állításokhoz kapcsolódik. Az eredmény értelmezésekor ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy e dimenzió tételei tágabb és részben normatívabb jellegűek, ezért a magasabb átlag nem kizárólag erősebb emocionális félelemként, hanem általánosabb fenyegetettség- és bizonytalanságészlelésként értelmezendő.

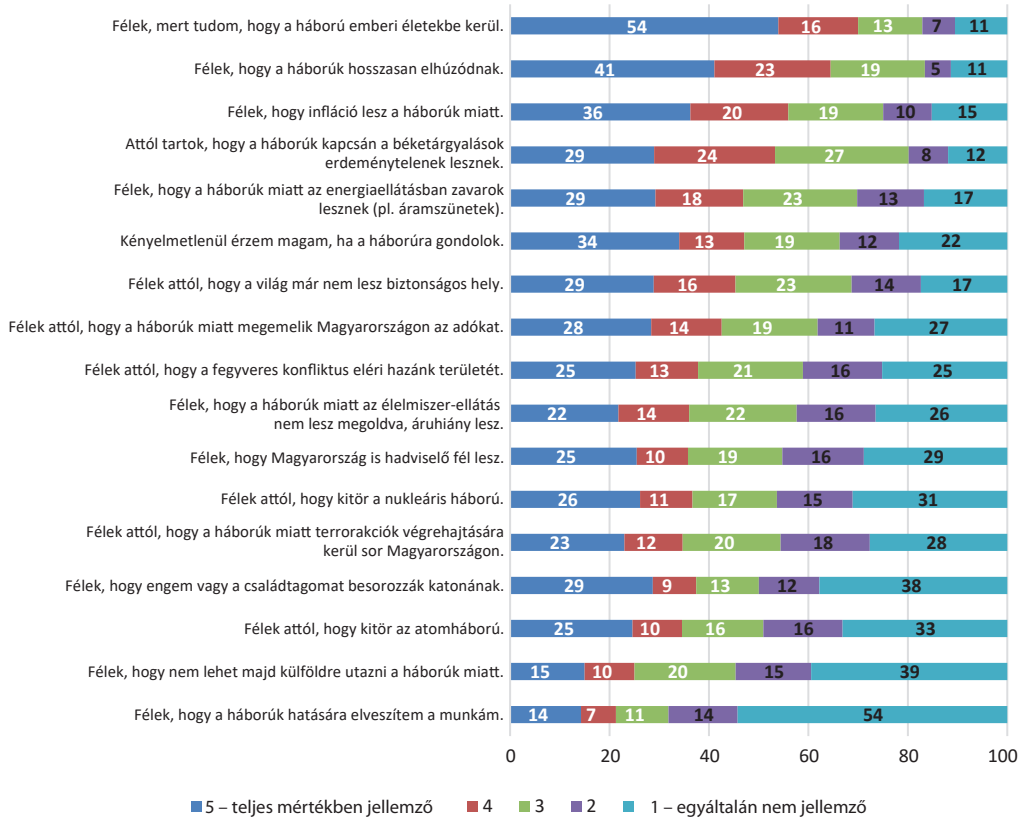
Háborús félelmek általános szintje

A háborúkkal kapcsolatos félelmek általános szintjét a 16 állításból álló itemblokk segítségével vizsgáltuk (1. ábra). Az itemek átlagából képzett összesített mutató alapján a háborús félelem átlagos szintje 3,06 (szórás = 1,09, N = 1000).[18] Az érték a skála középtartományába esik, ugyanakkor a viszonylag magas szórás arra utal, hogy a lakosságon belül jelentős eltérések vannak abban, hogy mennyire intenzíven élik meg a háborúval kapcsolatos fenyegetettséget.

Az itemszintű eloszlások és a *top-box* (4–5), illetve *bottom-box* (1–2) arányok világosan jelzik, hogy a különböző háborús félelmek nem egyforma erősséggel vannak jelen a társadalomban. A legerősebb konszenzus a háború emberi következményeivel kapcsolatban figyelhető meg: az „emberi életekbe kerül" állítással a válaszadók 70%-a ért egyet *(top-box),* miközben mindössze 17,1% sorolható a *bottom-boxba.* Hasonlóan magas egyetértés jellemzi a konfliktus elhúzódására vonatkozó félelmet is: a „háborúk hosszasan elhúzódnak" tételnél a *top-box* arány 64,5%.

A gazdasági következmények közül az infláció kiemelkedő súlyú. A válaszadók 56%-a szerint nagyon vagy inkább jellemző, hogy fél a háborúk okozta inflációtól, míg a *bottom-box* arány 24,9%. Ezzel szemben több, közvetlen egzisztenciális helyzethez kapcsolódó tétel jóval megosztóbb képet mutat. A munkahely elvesztésétől a válaszadók több mint fele (68,1%) egyáltalán nem, vagy inkább nem tart, és csupán 21,3% sorolható a *top-boxba.* A külföldre utazás ellehetetlenülése hasonlóan alacsonyabb általános félelmi szintet jelez (*top-box:* 25%, *bottom-box:* 54,6%).

[18] A szórás nem az egyes itemátlagok közötti eltérést, hanem az egyéni félelemindexek válaszadók közötti szóródását jelzi.

1. ábra: A válaszadók értékelése a világban jelenleg dúló háborúkkal kapcsolatban, %

Bázis: teljes minta, N = 1000

Megjegyzés: súlyozott adatok, százalékos megoszlások; a kerekítés miatt az értékek összege eltérhet a 100%-tól.

Forrás: a szerző szerkesztése a 2025. szeptemberi adatfelvétel alapján

A közvetlen biztonsági és katonai kockázatokhoz kapcsolódó tételek esetében – például terrorakciók, sorozás vagy a fegyveres konfliktus begyűrűzése az országba – az eloszlások inkább polarizáltak. Ezeknél az itemeknél egyszerre van jelen egy jelentős, erősen aggódó csoport és egy hasonló nagyságú, inkább elutasító válaszadói kör, ami arra utal, hogy a háborús fenyegetettség észlelése ezen a szinten társadalmilag erősen differenciált.

Az összesített félelemindex percentilisei tovább erősítik ezt az értelmezést. A mutató mediánja 2,94, amely kissé az átlag alatt helyezkedik el. A válaszadók alsó negyedére jellemző érték 2,24 (25. percentilis), míg a felső negyedbe tartozók esetében az index értéke eléri a 3,94-et (75. percentilis). A felső 10% esetében az érték 4,71, míg az alsó 10%-nál 1,59, ami rendkívül széles eloszlást jelez. Ez azt mutatja, hogy miközben a háborús félelem „átlagos” szintje közepes, a társadalmon belül nagyon eltérő vélemények léteznek. A lakosság egy része alig érintett érzelmileg, míg egy másik, jól körülírható csoport számára a háború kifejezetten erős és mindennapi fenyegetettségérzetet jelent.

Összességében az eredmények arra utalnak, hogy a háborús félelmek nem homogén módon vannak jelen a magyar társadalomban. Az összesített félelemindex széles percentilistartománya azt jelzi, hogy a mutató nem csupán átlagkülönbségeket ragad meg, hanem érdemi társadalmi megosztottságot is tükröz. Ez a leíró kép megfelelő kiindulópontot biztosít a további elemzésekhez, amelyek a háborús félelem eltérő intenzitásának társadalmi és attitűdbeli magyarázatait vizsgálják.

A háborús félelmek dimenziói

A 16 item a tartalmi logika alapján három aldimenzióba rendezhető, amelyek a háború különböző következményterületeihez kötődő félelmeket ragadják meg (3. táblázat). Az aldimenziókat 1–5 közötti skálán értelmezett indexekként alakítottuk ki, az adott dimenzióhoz sorolt tételek átlagaként. Az indexek számítása során az itemek szintjén kezeltük a hiányzó válaszokat (MEAN-függvény), így az indexek a teljes mintára kiszámíthatók voltak (N = 1000), miközben az egyes tételeknél előforduló hiányzások nem vezettek esetszintű kizáráshoz.

A három félelemtartomány átlagos intenzitása nem azonos. A gazdasági-egzisztenciális kockázatokhoz kapcsolódó félelmek átlaga 2,90 (szórás = 1,13; medián = 2,83; IQR: 2,00–3,83), míg a közvetlen biztonsági-katonai fenyegetettség dimenziója hasonló szinten alakul (átlag = 2,86, szórás = 1,34; medián = 2,60; IQR: 1,80–4,20).[19] Ezzel szemben az általános háborús fenyegetettség és bizonytalanság dimenziója markánsan magasabb átlagot mutat (átlag = 3,55, szórás = 1,09; medián = 3,80; IQR: 2,80–4,40). Ez azt jelzi, hogy a minta egészében a háború globális, morális-humanitárius és hosszabb távú következményeihez kötődő állítások váltanak ki erősebb azonosulást, mint a konkrét gazdasági vagy közvetlen biztonsági-katonai kockázatok. Ezt az eredményt ugyanakkor a D3 dimenzió általánosabb és részben normatívabb itemtartalma miatt nem célszerű kizárólag intenzívebb emocionális félelemként értelmezni.

A percentilisek alapján mindhárom dimenzió esetében jelentős szóródás figyelhető meg, ami arra utal, hogy a félelmek intenzitása társadalmilag differenciált. A gazdasági dimenzióban például a 10. percentilis 1,33, a 90. percentilis 4,50; a közvetlen fenyegetettségnél a 10. percentilis 1,00, a 90. percentilis 5,00; az általános dimenzióban pedig a 10. percentilis 2,00, a 90. percentilis 5,00. Ez a széles eloszlás a későbbi magyarázó modellek számára is kedvező, mivel a dimenziók nem csupán átlagkülönbségeket, hanem érdemi megosztottságot is tükröznek.

A dimenziók közötti együttjárások erősek, ami arra utal, hogy a három index ugyanannak a tágabb jelenségkörnek (a háborúval kapcsolatos fenyegetettségérzetnek) a különböző aspektusait méri, ugyanakkor nem teljesen redundánsak. A Spearman-féle rangkorrelációk mindhárom pár esetében magasak és szignifikánsak ($p < 0{,}001$): a gazdasági és a közvetlen fenyegetettség dimenzió között $\rho = 0{,}824$ (N = 997), a gazdasági és az általános dimenzió között $\rho = 0{,}717$ (N = 997), míg a közvetlen fenyegetettség

[19] IQR: interkvartilis terjedelem, a 25. és 75. percentilis közötti középső 50%-os tartomány.

és az általános dimenzió kapcsolata ρ = 0,746 (N = 997).[20] Az eredmények indokolják a háborús félelmek együttes, ugyanakkor dimenziónként differenciált elemzését.

3. táblázat: A háborús félelem dimenzióindexeinek leíró statisztikái

Mutató	Gazdasági-egzisztenciális kockázatok	Közvetlen biztonsági-katonai fenyegetettség	Általános háborús fenyegetettség és bizonytalanság
Itemek száma	6	5	5
Átlag	2,90	2,86	3,55
Medián	2,83	2,60	3,80
Szórás	1,13	1,34	1,09
10. percentilis	1,33	1,00	2,00
25. percentilis	2,00	1,80	2,80
75. percentilis	3,83	4,20	4,40
90. percentilis	4,50	5,00	5,00
N	1000	1000	1000

Megjegyzés: A dimenzióindexek 1–5 közötti válaszadói szintű átlagmutatók. A magasabb érték erősebb háborúval kapcsolatos szubjektív fenyegetettségészlelést, illetve intenzívebb aggodalmat jelez. Súlyozott adatok.
Forrás: a szerző szerkesztése a 2025. szeptemberi adatfelvétel alapján

Demográfiai összehasonlítás

A demográfiai összehasonlításokhoz a háborús félelmek tisztított, 16 tételes itemblokkja alapján képzett összesített indexet használtuk (2. ábra). Az index 1–5 közötti skálán értelmezhető, ahol a magasabb értékek erősebb háborús félelmet jeleznek. Az elemzések minden esetben súlyozott adatokon alapulnak.

A háborús félelmek intenzitása szignifikánsan eltér a nemek között. A nők átlagos félelemindexe magasabb (átlag = 3,33; szórás = 1,10), mint a férfiaké (átlag = 2,83; szórás = 1,02). A különbség statisztikailag szignifikáns ($p < 0,001$), és a hatás nagysága arra utal, hogy a nemek közti eltérés érdemi. A megoszlásokat vizsgálva az is látható, hogy míg a férfiak körében gyakoribb az alacsony félelemérték (*bottom-box* férfiaknál: 23,5%, nőknél: 12,4%), addig a nők körében a felső értékkategória aránya jóval magasabb (*top-box* férfiaknál: 16,2%, nőknél: 34,4%). Az életkor szerinti bontás markáns és lineáris mintázatot mutat. Az átlagos háborús félelem az életkor előrehaladtával fokozatosan növekszik:

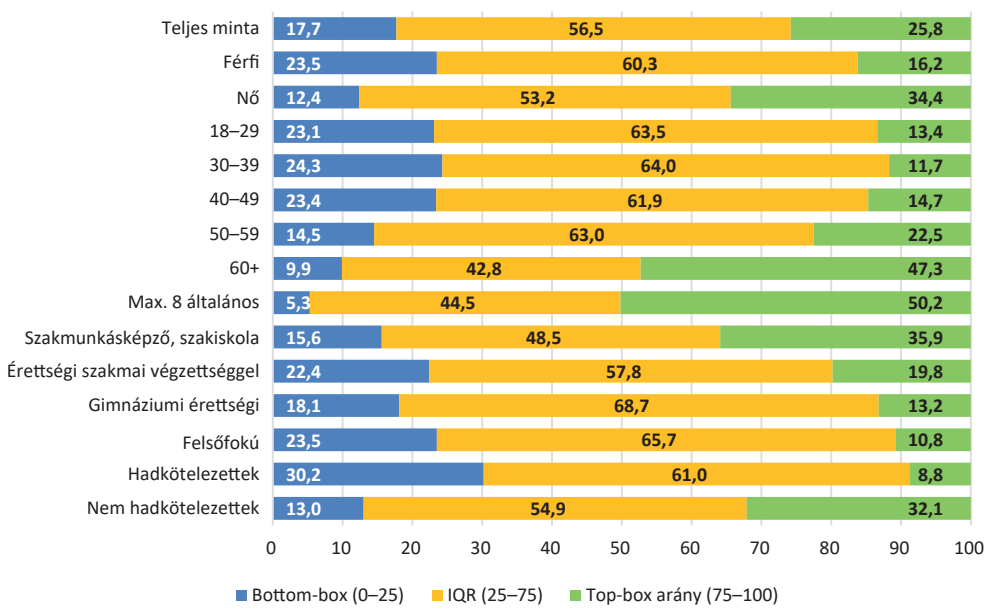
- a 18–29 évesek körében az átlag 2,70;
- a 30–39 éves korcsoportban 2,72;
- a 40–49 éves korcsoportban 2,81;
- az 50–59 éves korcsoportban már 3,14;
- míg a 60 év felettiek esetében 3,62.

[20] A dimenziók közötti együttjárásokat Spearman-féle rangkorrelációval vizsgáltuk, tekintettel arra, hogy az indexek eloszlása nem minden esetben tekinthető normálisnak.

Az egyutas varianciaanalízis alapján a különbségek szignifikánsak ($p < 0{,}001$). A *post hoc* vizsgálatok szerint a fiatalabb korcsoportok (18–39 év) között nincs érdemi eltérés, ugyanakkor az 50 év feletti válaszadók félelemindexe szignifikánsan magasabb, különösen a 60 év felettiek esetében. Ez az életkorral párhuzamosan erősödő mintázat arra utal, hogy a háborús fenyegetettség észlelése nem csupán aktuálpolitikai reakció, hanem élethelyzeti és generációs tapasztalatokkal is összefügg.

Az iskolai végzettség alapján a háborús félelmek erőteljes társadalmi lejtőt mutatnak. A legalacsonyabb végzettségű csoportban (legfeljebb 8 általános iskolai osztály) a félelemindex átlaga kiemelkedően magas (átlag = 3,82), míg a felsőfokú végzettségűek körében a legalacsonyabb (átlag = 2,73). A különbségek statisztikailag szignifikánsak ($p < 0{,}001$), és a *post hoc* elemzések szerint a legalacsonyabb végzettségű csoport, valamint az érettségi nélküli szakmai végzettségűek csoportja minden más csoporttól elkülönül, míg a magasabb végzettségek félelemindexei közt nem mutatható ki érdemi különbség.

A településtípus szerinti eltérések nem bizonyultak statisztikailag szignifikánsnak, emiatt ez nem tekinthető meghatározó tényezőnek.

2. ábra: A háborús félelmek megoszlása társadalmi-demográfiai csoportok szerint, %

Bázis: teljes minta, N = 1000

Megjegyzés: súlyozott adatok, százalékos megoszlások; a kategóriák az összesített háborús félelemindex percentilisalapú csoportjai. Bottom-box = 0–25. percentilis, IQR = 25–75. percentilis, top-box = 75–100. percentilis; a kerekítés miatt az értékek összege eltérhet 100%-tól.

Forrás: a szerző szerkesztése a 2025. szeptemberi adatfelvétel alapján

A hadkötelezettek és nem hadkötelezettek összehasonlítása első ránézésre markáns különbséget mutat. A hadkötelezettek átlagos félelemindexe alacsonyabb (átlag = 2,57), mint a nem hadkötelezetteké (átlag = 3,29), és a különbség kétmintás t-próba alapján szignifikáns. Ez az eltérés paradoxnak tűnhet, hiszen a hadkötelezettség közvetlenebb személyes érintettséget feltételezne a háborús kockázatokkal kapcsolatban. A leíró eredmények ugyanakkor arra utalnak, hogy a hadkötelezettek csoportjának (fiatalabb, férfi válaszadók) összességében alacsonyabb a háborús félelmi szintje. A többváltozós regressziós modellben, ahol kontrolláltuk a nemet, az életkort, az iskolai végzettséget és a településtípust, a hadkötelezettség hatása nem maradt szignifikáns. Ez arra utal, hogy az egyszerű csoportkülönbség döntően a hadkötelezettek és nem hadkötelezettek eltérő demográfiai összetételéből fakad, és nem önmagában a hadkötelezettség státusza magyarázza a félelem intenzitását. A legerősebb önálló hatással az iskolai végzettség, az életkor és a nem rendelkezik, míg a településtípus a többi tényező figyelembevételével nem mutat szignifikáns hatást.

Az eredmények azt mutatják, hogy a háborús félelmek alakulását elsősorban a nem, az életkor és az iskolai végzettség határozza meg, míg a közvetlen katonai érintettség lehetősége (a hadkötelezettség) önmagában nem jár együtt magasabb szubjektív fenyegetettségérzettel.

Magas háborús félelemmel jellemezhető csoportok

A magas félelem szintjének megragadására a háborús félelmek tisztított, 16 tételes itemblokkja alapján képzett összesített indexet használtuk. Magas háborús félelemnek azt tekintettük, ha a válaszadó átlagos félelemindexe eléri vagy meghaladja a 4,00 értéket, vagyis az összesített index alapján legalább az „inkább jellemző" tartományba esik. A mintában a válaszadók 25,8%-a tartozik ebbe a kategóriába (N = 1000). Kontextusként: 26 válaszadó jelölte minden tételre az 5-ös értéket, és 710-en adtak legalább egy itemre 5-ös választ.

A magas félelem a társadalomban nem véletlenszerűen oszlik el. A legerősebb különbségek a nem, az életkor és az iskolai végzettség mentén rajzolódnak ki. A nemek szerinti bontás alapján a nők körében több mint kétszer akkora a magas félelmet mutatók aránya, mint a férfiaknál (nők: 34,4%; férfiak: 16,2%). Az eltérés statisztikailag szignifikáns [$\chi^2(1) = 42{,}98$; $p < 0{,}001$], és a kapcsolat erőssége mérsékelt (Cramer's V = 0,207), ami érdemi társadalmi különbségre utal.

Az életkori mintázat még markánsabb. A 18–49 éves korcsoportokban a magas félelem aránya 11,5–14,6% között mozog, az 50–59 éveseknél 22,6%-ra emelkedik, a 60 év felettiek körében pedig eléri a 47,4%-ot. A korcsoportok közötti különbség szignifikáns [$\chi^2(4) = 120{,}61$; $p < 0{,}001$], és a kapcsolat erőssége közepes (Cramer's V = 0,347). Ez a minta azt jelzi, hogy a fokozott fenyegetettségérzet koncentráltan jelenik meg az idősebbek körében, különösen a 60 év felettiek csoportjában.

Az iskolai végzettség mentén szintén erős társadalmi lejtő látszik. A legfeljebb 8 általánost végzettek fele (50,0%) tartozik a magas félelmi kategóriába, míg a szakmai végzettséggel rendelkezők (érettségi nélkül) körében 35,9% ez az arány. Ezzel szemben a szakmai

érettségivel rendelkezők körében 19,7%, a gimnáziumi érettségivel rendelkezők körében 13,0%, a felsőfokú végzettségűek körében pedig 10,8% tartozik a magas félelmet mutatók közé. A különbségek szignifikánsak [$\chi^2(4) = 102{,}87$; $p < 0{,}001$], a kapcsolat erőssége közepes (Cramer's V = 0,321). Összességében a magas félelem leginkább az alacsonyabb végzettségű csoportokban koncentrálódik, míg a magasabb végzettségűek körében lényegesen ritkább.

Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a magas háborús félelem elsősorban alapvető demográfiai törésvonalak mentén szerveződik. A következőkben ezért a magas félelem társadalmi és attitűdbeli hátterének vizsgálata indokolt, különös tekintettel a nők, az idősebbek és az alacsonyabb végzettségűek sérülékenységi mintázataira.

Időbeni összehasonlítás

A háborúval kapcsolatos félelmek időbeli alakulását egy korábbi, 2022-ben készült adatfelvétel eredményeivel vetjük össze (4. táblázat).[21] A korábbi adatfelvétel nem reprezentatív mintán készült, ezért az összehasonlítás nem következtető jellegű, és nem a változások statisztikai szignifikanciáját vizsgálja. Ugyanakkor az itemszövegek és a válaszkategóriák teljes azonossága lehetővé teszi az átlagértékek irányának és szerkezetének óvatos, trendjellegű összevetését. A különbségek nem populációszintű változásokat mutatnak, hanem az időbeli elmozdulások irányát érzékeltetik.

A hat, időben összehasonlítható FOWARS-állítás vizsgálata alapján három és fél év elteltével a háborúval kapcsolatos félelmek nem egységes irányú elmozdulást mutatnak. Egyes félelmek enyhén erősödtek, mások számottevően gyengültek, ami arra utal, hogy a háború társadalmi értelmezése és érzelmi megélése időben átalakult. A változások mintázata a félelmek hangsúlyainak újrastrukturálódását jelzi.

A humanitárius és morális jellegű félelmek továbbra is stabilak, sőt enyhe növekedést mutatnak. Az emberi áldozatokra vonatkozó állítás már 2022-ben is a legmagasabb átlagértéket érte el, és 2025-ben is magas szinten maradt (3,90 → 3,96). Hasonlóan, a béketárgyalások eredménytelenségétől való aggodalom is növekedett (3,37 → 3,51), ami arra utal, hogy a konfliktus elhúzódása és a diplomáciai kilátástalanság erősíti a reménytelenség érzetét. Ezek az eredmények azt jelzik, hogy a háború morális és hosszú távú következményei továbbra is meghatározó elemei a lakossági fenyegetettség- és kockázatészlelésnek, miközben e tételek részben normatív értékelést is hordozhatnak.

Ezzel szemben több, a kezdeti sokkhoz és erős érzelmi reakciókhoz kötődő félelem mérséklődött. Különösen jelentős visszaesés figyelhető meg a háborúra gondolás által kiváltott rossz közérzet esetében (3,83 → 3,26), amely a legnagyobb mértékű csökkenést mutatja. Emellett a nukleáris háborútól való félelem is érezhetően visszaszorult (3,23 → 2,85), és a világ általános biztonságának romlásától való aggodalom is enyhén csökkent (3,35 → 3,26). Ezek a változások arra utalnak, hogy a kezdeti, eszkalációtól való félelmek intenzitása idővel tompult.

[21] Kalcza-Janosi et al. 2023: 6.

A háborúk elhúzódásától való félelem esetében csak minimális elmozdulás figyelhető meg (3,81 → 3,78), ami azt jelzi, hogy a konfliktus tartósságának tudata továbbra is stabil része a lakossági gondolkodásnak.

Összességében a hat állítás átlagos értékelése 2022 és 2025 között 3,58-ról 3,44-re csökkent. Ez a mérsékelt elmozdulás nem a háborús félelmek eltűnését, hanem azok átalakulását jelzi. A kezdeti, sokkszerű és érzelmileg túlfűtött reakciók helyét egy inkább kognitív, megfontoláson alapuló aggodalom vette át, amelynek középpontjában a konfliktus elhúzódása, emberi ára és diplomáciai kilátástalansága áll. Másként fogalmazva: a háborúval kapcsolatos félelmek kevésbé pánikszerűek, inkább tartósak, racionalizáltak és fáradtsággal telítettek.

Ez a tendencia összhangban áll a korábbi fejezetekben bemutatott eredményekkel, amelyek szerint a 2025-ös adatfelvételben a háborús félelmek kevésbé heves érzelmi reakcióként, inkább strukturált kockázatészlelésként jelennek meg.

4. táblázat: Az időben összehasonlítható FOWARS-itemek átlagértékeinek változása, 2022–2025

Item	2022	2025	változás
Félek, mert tudom, hogy a háború emberi életekbe kerül	3,90	3,96	+0,06
Félek, hogy a háborúk hosszasan elhúzódnak	3,81	3,78	–0,03
Attól tartok, hogy a háborúk kapcsán a béketárgyalások eredménytelenek lesznek	3,37	3,51	+0,14
Kényelmetlenül érzem magam, ha a háborúra gondolok	3,83	3,26	–0,57
Félek attól, hogy a világ már nem lesz biztonságos hely	3,35	3,26	–0,09
Félek attól, hogy kitör a nukleáris háború	3,23	2,85	–0,38

Bázis: 2022-ben a FOWARS magyar nyelvű online adatfelvétele, N = 1131; 2025-ben a jelen kutatás országosan reprezentatív felnőtt lakossági mintája, N = 1000

Megjegyzés: Az összehasonlítás leíró jellegű, a 2022-es adatfelvétel nem reprezentatív mintán készült.

Forrás: a szerző szerkesztése a FOWARS-tanulmányhoz kapcsolódó nyilvános Figshare-adatbázisok (2022) és a 2025. szeptemberi adatfelvétel alapján[22]

Diszkusszió

A tanulmány célja az volt, hogy egy országosan reprezentatív mintán feltárja a háborúval kapcsolatos félelmek szintjét, belső szerkezetét és társadalmi megoszlását a magyar felnőtt lakosság körében. Az elemzés a kutatási kérdéseknek megfelelően egyrészt a félelmek intenzitására és tartalmi tagoltságára (RQ1), másrészt azok társadalmi-demográfiai beágyazottságára (RQ2), harmadrészt pedig a kiemelkedően magas félelmet mutató csoportok azonosítására (RQ3) fókuszált.

[22] Kalcza-Janosi et al. 2022a; Kalcza-Janosi et al. 2022b.

A háborús félelmek szintje és belső szerkezete (RQ1, H1)

Az eredmények megerősítik a H1 hipotézist: a háborúval kapcsolatos félelmek összességében nem alacsony intenzitásúak, ugyanakkor nem is egységesen magasak a magyar társadalomban. Az összesített félelemindex átlaga a skála középtartományába esik, miközben az eloszlás rendkívül széles. Ez arra utal, hogy a háborús félelem nem általános, homogén társadalmi hangulatként, hanem differenciált módon van jelen. A lakosság egy része alig érintett, míg egy kisebb, de jól körülírható csoport számára a háború kifejezetten erős és mindennapi fenyegetettségérzetet jelent.

A 16 tételes itemblokk három tartalmi aldimenzió mentén értelmezhető: ezek a gazdasági-egzisztenciális kockázatokhoz, a közvetlen biztonsági-katonai fenyegetettséghez, valamint az általános háborús fenyegetettséghez és bizonytalansághoz kapcsolódó félelmek. A leíró statisztikák alapján ez utóbbi dimenzió mutatja a legmagasabb átlagos értékeket, ami arra utal, hogy a háború morális-humanitárius, globális és hosszabb távú következményei erősen jelen vannak a lakossági fenyegetettségészlelésben. Az eredmény értelmezésekor ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy e dimenzió tételei a konkrét gazdasági vagy katonai kockázatokhoz képest általánosabb és részben normatívabb megfogalmazásúak. A D3 magasabb értéke ezért nem önmagában intenzívebb emocionális félelemként, hanem tágabb háborús bizonytalanság- és fenyegetettségészlelésként értelmezhető.

Ugyanakkor a dimenziók közötti erős együttjárások azt jelzik, hogy a háborús félelmek mögött értelmezhető egy közös, általános fenyegetettségérzet, amely különböző tartalmi csatornákon artikulálódik. A háborús félelem így egyszerre értelmezhető egységes pszichoszociális jelenségként és differenciált félelmi tartományok rendszereként.

A háborús félelmek társadalmi strukturáltsága (RQ2, H2–H5)

A második kutatási kérdésre válaszolva az eredmények egyértelműen alátámasztják, hogy a háborús félelmek nem véletlenszerűen oszlanak meg a társadalomban, hanem alapvető demográfiai törésvonalak mentén strukturálódnak. A nemek közötti különbségek markánsak: a nők átlagosan magasabb félelemindexet mutatnak, és körükben a kiemelkedően magas félelem aránya is jóval nagyobb. Ez összhangban áll a H2 hipotézissel, és megerősíti, hogy a nem a háborús félelem egyik fontos társadalmi differenciáló tényezője.

Az életkori bontás még erőteljesebb mintázatot rajzol ki, megerősítve a H3 hipotézist. Az eredmények alapján a háborús félelem intenzitása 50 év felett jelentősen növekszik, és a 60 év felettiek körében koncentráltan jelenik meg. Ez az életkori különbség értelmezhető az élethelyzeti biztonságérzet, az egészségi sérülékenység és a generációs tapasztalatok együttes hatásaként.

Az iskolai végzettség szerinti különbségek szintén egyértelműen alátámasztják a H4 hipotézist. Az alacsonyabb végzettségű csoportokban a háborús félelem magasabb, míg a magasabb végzettségűek körében alacsonyabb. Ez a társadalmi lejtő az iskolai végzettséget a háborús fenyegetettségérzet egyik fontos társadalmi differenciáló tényezőjeként jelöli ki. A mögöttes mechanizmusok feltárása ugyanakkor további kutatást igényel.

Ezzel szemben a településtípus nem mutatott érdemi magyarázó erőt, és a hadkötelezettség hatása is csak látszólagosnak bizonyult. A többváltozós modellekben a hadkötelezettség önálló hatása eltűnt, ami megerősíti a H5 hipotézist: a leíró különbségek döntően a hadkötelezettek sajátos demográfiai összetételével magyarázhatók.

Az eredmények értelmezésekor fontos hangsúlyozni, hogy a magasabb háborús félelem nem feltétlenül kizárólag a háborúra adott specifikus reakció. A nők, az idősebb korcsoportok és az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében mért magasabb félelmi szint egy tágabb sérülékenységi mintázat része is lehet. Ebben az értelmezésben a háború nem önálló és elszigetelt félelemforrásként jelenik meg, hanem inkább olyan aktuális fenyegetettségi keretként értelmezhető, amelyen keresztül meglévő társadalmi bizonytalanságok, élethelyzeti sérülékenységek és kockázatészlelési különbségek is kifejeződhetnek.

Ez az értelmezés nem gyengíti, hanem pontosítja a kutatás eredményeit. A vizsgálat azt mutatja meg, hogy a háborúval kapcsolatos szubjektív fenyegetettségészlelés mely társadalmi csoportokban koncentrálódik. Azt azonban nem dönti el véglegesen, hogy e csoportok magasabb félelmi szintje mennyiben háborúspecifikus, és mennyiben kapcsolódik általánosabb bizonytalanságérzethez, társadalmi sérülékenységhez vagy az aktuális közéleti és médiakörnyezethez. Ennek tisztázása további, más fenyegetéstípusokra is kiterjedő összehasonlító kutatásokat igényelne.

A kiemelkedően magas háborús félelem társadalmi koncentrációja (RQ3, H6)

A harmadik kutatási kérdésre válaszolva az elemzés igazolja, hogy a kiemelkedően magas háborús félelemmel jellemezhető válaszadók nem véletlenszerűen oszlanak meg a társadalomban. A „magas félelem" kategóriába tartozók aránya jelentős, és jól körülhatárolható demográfiai mintázatot mutat: elsősorban a nők, a 60 év felettiek és az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében koncentrálódik. Ez alátámasztja a H6 hipotézist, és arra utal, hogy a háborús félelem nem pusztán egyéni érzelmi reakcióként, hanem társadalmilag strukturált sérülékenységként is értelmezhető.

Időbeli kontextus: a félelmek átalakulása

A korábbi, nem reprezentatív adatfelvételekkel való összevetés arra utal, hogy a háborúval kapcsolatos félelmek az idő előrehaladtával nem egységes irányban változtak, hanem szerkezetileg átrendeződtek. Az eredmények alapján nem a félelmek egyszerű erősödése vagy gyengülése figyelhető meg, hanem azok hangsúlyainak módosulása.

A morális és humanitárius jellegű aggodalmak – különösen az emberi áldozatokkal, a konfliktus elhúzódásával és a diplomáciai kilátások bizonytalanságával kapcsolatos félelmek – stabilan magas szinten maradtak. Ezzel szemben a kezdeti sokkhoz és az eszkaláció közvetlen lehetőségéhez kötődő, erősen emocionális reakciók (például a nukleáris háborútól való félelem vagy a háborúra gondolás által kiváltott erős diszkomfortérzés) mérséklődtek.

Ez a mintázat azt jelzi, hogy a kezdeti, erősen érzelmi reakciókat idővel tartósabb, visszafogottabb aggodalmak váltják fel. A konfliktus tartóssá válásával a kezdeti intenzív érzelmi reakciók háttérbe szorulnak, miközben a háború egyfajta állandó, strukturális háttérkockázatként épül be a lakossági gondolkodásba. A félelem így kevésbé akut pánikreakcióként, inkább tartós bizonytalanságérzetként jelenik meg.

A jelen kutatás a háborús félelmek társadalmi és viselkedési következményeit közvetlen módon nem mérte, ezért az ilyen irányú következtetések csak óvatosan, értelmező jelleggel fogalmazhatók meg. A magas félelemcsoportok azonosítása ugyanakkor felveti annak lehetőségét, hogy ezek a csoportok kríziskommunikációs szempontból sérülékenyebbek lehetnek. Ennek vizsgálata további, kifejezetten viselkedési következményekre, információfeldolgozásra és krízishelyzeti reakciókra irányuló kutatást igényel.

Ez az összkép megerősíti, hogy a háborús félelmek időbeli vizsgálata nem pusztán intenzitásváltozásokat, hanem a társadalmi kockázatészlelés mélyebb átalakulását is láthatóvá teszi.

Korlátok

A jelen kutatás a háborús félelmek társadalmi és viselkedési következményeit közvetlen módon nem mérte, ezért az ilyen irányú megfontolások értelmező jellegűek és az empirikus eredményekből levezetett következtetésekre épülnek. Ennek megfelelően az elemzés elsődlegesen a háborús félelmek szintjének, belső szerkezetének és társadalmi megoszlásának leírására és értelmezésére vállalkozik.

További korlátot jelent, hogy az adatfelvétel keresztmetszeti jellegű, vagyis egy adott időpontban rögzíti a háborúval kapcsolatos félelmeket. Emiatt az azonosított összefüggések nem értelmezhetők oksági kapcsolatokként. Nem dönthető el egyértelműen, hogy a magasabb háborús félelem a nemhez, az életkorhoz és az iskolai végzettséghez kapcsolódó társadalmi pozíciók következménye-e, vagy e jellemzők és a félelem együttesen tükröznek mélyebb, nem mért élethelyzeti és strukturális tényezőket.

Az adatok önbevalláson alapulnak, ami érzékeny témák esetében torzításokkal járhat. A feleleteket befolyásolhatja a társadalmi elvárás, az aktuális médiakörnyezet, valamint a válaszadók pillanatnyi érzelmi állapota az interjú idején.

A mérés további korlátja, hogy az itemek egy része nem választja szét élesen a háborús események bekövetkezésére vonatkozó várakozásokat és az ezekhez kapcsolódó félelmi reakciókat. Egy válaszadó magas értéket adhat egy tételre azért, mert az adott kimenetelt valószínűnek véli, mert attól érzelmileg tart, vagy mert azt morális, illetve normatív alapon elutasítja. A kutatás nem tartalmazott külön valószínűségi várakozásra és külön félelmi intenzitásra vonatkozó kontrollkérdéseket, ezért az eredmények elsősorban félelemmel keretezett szubjektív fenyegetettségészlelésként értelmezhetők.

A háborús félelmek mérésére alkalmazott itemblokk részben adaptált, részben saját fejlesztésű mérőeszköz. Noha a tisztított skála belső megbízhatósága magas, további vizsgálatok szükségesek annak ellenőrzésére, hogy a mérés mennyire fedi le teljeskörűen a háborús félelmek különböző aspektusait. Ezt longitudinális adatfelvételek vagy nemzetközi összehasonlító elemzések segíthetik.

Végül, habár a minta demográfiai szempontból reprezentatív, a CATI adatfelvételi módszer bizonyos csoportok – például alacsony telefonhasználattal rendelkezők – alulreprezentáltságával járhat, ami az eredmények általánosíthatóságát korlátozza.

E korlátok figyelembevételével az eredmények elsősorban leíró és értelmező jellegű empirikus betekintést nyújtanak a háborús félelmek magyarországi társadalmi mintázataiba.

Következtetések

A tanulmány empirikus eredményei azt mutatják, hogy a háborúval kapcsolatos félelmek a magyar társadalomban nem egységesen, hanem differenciált és társadalmilag strukturált módon vannak jelen. A háború elsősorban nem konkrét katonai eseményként, hanem átfogó bizonytalansági keretként jelenik meg a lakosság gondolkodásában, amelyben a morális és hosszabb távú következményekhez kapcsolódó aggodalmak különösen hangsúlyosan vannak jelen.

Az elemzés hozzájárul ahhoz, hogy a háborús félelmeket ne kizárólag egyéni érzelmi reakcióként, hanem társadalmi mintázatokba ágyazott jelenségként értelmezzük. Az eredmények rámutatnak arra, hogy a szubjektív fenyegetettségérzet jól körülhatárolható csoportokban koncentrálódik, és időben is átalakuló szerkezetet mutat. A háborús félelmek empirikus feltérképezése így kiindulópontot kínál a jelenség további, mélyebb vizsgálatához, különös tekintettel a társadalmi sérülékenység és a kockázatészlelés összefüggéseire.

Felhasznált irodalom

European Commission (2023): *Public Opinion in the European Union. Standard Eurobarometer 98. Winter 2022–2023*. Brussels: European Union. Online: https://doi.org/10.2775/460956

European Parliament: *Public Opinion on the War in Ukraine*. [online], 2022. 10. 20. Forrás: European Parliament [2026. 08. 18.].

Grupe, Dan W. – Nitschke, Jack B. (2013): Uncertainty and Anticipation in Anxiety: An Integrated Neurobiological and Psychological Perspective. *Nature Reviews Neuroscience,* 14(7), 488–501. Online: https://doi.org/10.1038/nrn3524

HS Poll: Strong Support for Arming Ukraine against Russia; Concerns about Nuclear War. [online], 2022. 10. 16. Forrás: Yle News [2026. 08. 18.].

Kalcza-Janosi Kinga et al. (2022a): The Fear of War Scale (FOWARS): Development and Initial Validation (group A). [online], 2022. 07. 06. Forrás: Figshare [2026. 08. 18.]. Online: https://doi.org/10.6084/m9.figshare.19358408

Kalcza-Janosi Kinga et al. (2022b): The Fear of War Scale (FOWARS): Development and Initial Validation (group B). [online], 2022. 07. 06. Forrás: Figshare [2026. 08. 18.]. Online: https://doi.org/10.6084/m9.figshare.20237505

Kalcza-Janosi Kinga et al. (2023): The Fear of War Scale (FOWARS): Development and Initial Validation. *Social Sciences,* 12(5). Online: https://doi.org/10.3390/socsci12050283

Monitoraggio del sentiment dell'opinione pubblica: Il conflitto in Ucraina. [online], 2022. 10. 07. Forrás: Ipsos [2026. 08. 18.].

Regnoli, Giorgio Maria – Tiano, Gioia – De Rosa, Barbara (2023): Italian Adaptation and Validation of the Fear of War Scale and the Impact of the Fear of War on Young Italian Adults' Mental Health. *Social Sciences,* 12(12). Online: https://doi.org/10.3390/socsci12120643

Reznik, Alexander et al. (2025): War Impact on Mental Health and Well-Being Among Ukrainian and Israeli Women: A Cross-National Comparison. *Cambridge Prisms: Global Mental Health,* 12, e46. Online: https://doi.org/10.1017/gmh.2025.30

Sondaż: Co piąty Polak rozważał wyjazd z kraju w związku z sytuacją w regionie. [online], 2022. 10. 16. Forrás: Rzeczpospolita [2026. 08. 18.].

Survey Shows Rise in War Fears among Norwegians. [online], 2025. 08. 05. Forrás: Peace Research Institute Oslo [2026. 08. 18.].

The Berlin Pulse 2022/2023. Rethinking Security for Germany and Europe. Hamburg: Körber-Stiftung.

Van der Heyden, Wies: *Wooncrisis en prijsstijgingen vallen jongeren zwaar, mentale gezondheid nauwelijks verbeterd sinds corona*. [online], 2022. 10. 11. Forrás: EenVandaag [2026. 08. 18.].